

FOGALMAZÁSOK SZINTAKSZISÁNAK KONFRONTATÍV VIZSGÁLATA

NAGY JÁNOS

1. Az utóbbi évtizedekben számos olyan kísérletről szerezhettünk tudomást, amelyek 8—14 éves iskolai tanulók írásbeli nyelvhasználatát vizsgálták. Elég, ha itt hivatkozunk például BOROGYIN 1974, BROWN-BELUGI 1964, CHOMSKY 1969, COOPER-PACCIA-COOPER 1980, FERGUSON—SLOBIN 1973, FICKEL—SELCHOW 1976, GRIFFIN 1967, HUNT 1965, 1964, INHELDER—PIAGET 1967, JAKUBAJTYISZ 1981, KUPALOVA 1974, LAGIZSENSZKAJA 1975, LAUDISZ—NEGURE 1983, LOBAN 1961, 1963, 1964, LVOV 1975, MARKOVA—MATYISZ 1973, MELLON 1969, MENYUK 1969, MIKES 1971, RILING 1965, RIESER 1977, SIMON 1973, STRICKLAND 1962, ZSINKIN 1956, VIGOTSKIJ 1967 tanulságaira a külföldi szakirodalomból.

A hazai kutatásokban különösen 1978-tól az oktatási rendszer megújítása sürgette, hogy a fentebb említett korosztály nyelvhasználatának sajátosságairól megbízható kép alakuljon ki. A 70-es évek második felétől kezdve lényeges pontokon mutatott megbízható eredményeket BÁNKRÉTI 1979 és 1981, CZACHESZ 1979, DEME 1983, DOVALA 1984, HANGAY 1984, HOFFMANN 1978, HONFFY 1974, LENGYEL 1983, NAGY JÓZSEF 1977; kissé korábban OROSZ 1967, SOMFAI 1966, 1967 és 1968, SZÉPE 1976.

B. FEJES KATALIN 1974-től kezdve publikálta eredményeit, majd 1981-ben karcsú kötete jelent meg (*Egy korosztály nyelvhasználatának alakulása*, Bp. Tankönyvkiadó). Ennek az összefoglalásnak jónéhány megállapítása ösztönzött egyrészt elgondolkodásra, másrészt továbbgondolásra. 1985-ben Vlagyimírban, a Szovjetunióban kollégáim megíraták FEJES alapfelmérését a kiküldött képek alapján. (Lásd a kis könyv 21—22. lapját!) A 37 fogalmazás természetesen orosz nyelvű. Az a törekvés vezetett, hogy ennek a mintának a segítségével felvillantsam az adaptáció lehetőségét. Azt, hogy lehetséges-e ez, hogy milyen mértékben alkalmazható az egyik nyelven használt elemző-feldolgozó technika a másik nyelven megírt produktumokra. Természetesen csak a különbözőségekből rejlő egyezések, illetve az egyezések eltérő vonásai figyelembevételével lehetséges elkülöníteni a releváns lényegét az esetlegességektől.

2. Alapvetően fontos, hogy milyen technikát használunk fel a szövegek elemzéséhez az írásbeli nyelvhasználatban. A módszer persze elméleti töltésű, maga is valamely teóriának a megjelenési formája. (Erre vonatkozóan lásd KOCSONDI Modell-módszer című kötetét!) A tanulók írásait vizsgáló FEJES KATALIN a fentebb említett dolgozatában DEME 1971 gondolatait követi, így az ún. szegedi iskolához tartozik.

2.1. Amikor az összehasonlítást előkészítjük, az első kérdés az, hogy milyen adatokkal dolgozunk. Ami pedig az összevetés másik területét illeti, azt az összegyűjtött tények rendszerezésének, feldolgozásának eljárásai jelentik. Tekintsük hát át egyenként ezeket, hogy bemutathassuk az eredeti és az átviteli nyelv különbségeit is, egyezéseit is a témánk számára fontos vonatkozásokban.

Az előkészítés után bemutatom azokat a szövegszerkezeti mutatókat, amelyeket DEME 1971 nyomán FEJES 1981 dolgozott ki. Ezután közlöm a vlagyimiri gyerekek

írásainak megfelelő adatait. Végül következnek a tanulságok, az összevetés mennyiségének korlátozottsága miatt azonban megfogalmazásuk nagy körültekintést igényel.

3. Az írásbeli fogalmazásokban a következő adatokat gyűjti ki FEJES: a dolgozatok száma; a fogalmazás mondatainak száma; a tagmondatok száma; a főmondatok száma; a mellékmondatok alárendeltségének foka; az elbeszélésekben levő tartalmas szavak száma; a mondatrészek száma; a szerkezetes mondatrészek száma.

A dolgozatok számát összevetve az első megjegyezni való az, hogy a magyar anyagban lévő 100 fogalmazással szemben a vlagyimiri gyerekek 37 munkája áll. Minthogy kevesebb az orosz nyelvű, bizonyító ereje kisebb.

A kepek alapján készített fogalmazások mondatait DEME nyomán *mondategésznek* nevezi FEJES, a tagmondatokat és az egyszerű mondatokat pedig *mondategységnek*. Fontos megemlíteni, hogy a fogalmazások címét figyelmen kívül hagyja, viszont a megszólítás és az indulatszók a fogalmazó szándéka szerint önálló mondatnak, illetve tagmondatnak (mondategységnek) számítanak.

Az elbeszéléseknek minden önálló mondata és főmondata főmondatnak számít. Az alárendelésben létezik relatív főmondat is: bármely olyan mellékmondat relatív főmondatnak számít, amelynek magának is van mellékmondata. Ezeket a számításban figyelmen kívül hagyja FEJES.

Ami a mellékmondatok alárendeltségének fokát illeti, az megfelel pl. RÁCZ ENDRE következő terminusainak: elsőrendű, másodrendű, harmadrendű stb. mellékmondatok. Mind az előbbieket, mind az utóbbiak azt mutatják meg, hogy az adott tagmondat (mondategység) hány alárendeltségi fokkal van a főmondatok szintje alatt.

A tartalmas szavak száma az anyagon végzett számításoknak fontos kiindulópontja. DEME már említett munkájában így ír az ebbe a kategóriába sorolt (illetve ide nem számított) lexikai elemekről: „A vizsgálat során tartalmas szónak vettem minden olyan lexikai egységet, amelyik alakilag önálló, funkciójában pedig glosszéma vagy glosszémárész értékű. (bekezdés). Tartalmas szónak számít tehát itt a fogalomjelölők csoportja (ige, főnév, melléknév, számnév), ezek valamelyikének helyettesítője (névmás); sőt a viszonyított fogalmat jelölő kész glosszéma (határozószó), meg a pusztán viszonyt jelölő elem (egyrésztől névutó, másrésztől módosító szó). Tartalmas és önálló elemként került be a mondatszó is (indulatszó, felelőszó). Ezek — a szónak lexikai értelmezését véve — önálló tartalmas szavaknak számítottak akkor is, ha csak glosszémárészek. Tehát külön-külön egyednek számláltam a „segédigei” jellegű szavakat (mint: *adta volna*), az elvált igekötőket (mint: *nem csinálta meg*), a névutót (mint: *ebéd után*). Két szónak számláltam a tömbösödött jelentésű állandó szókapcsolatokat (mint: *dugába dől, férjhez megy*), ha tagjaik nem forrtak összetétellé.

Nem vettem azonban tartalmas szónak, s így kihagytam a számlálások során a névelőket (*a, az, egy*) és a kötőszói szófajú kötőszókat (*és, viszont, mindazonáltal* stb.).” (Mondatszerkezeti sajátosságok gyakorisági vizsgálata, 244. o.)

Talán annyit szükséges hozzátenni a fenti gondolatokhoz, hogy a glosszéma kategóriája a mondatrész fogalmát rejti (állítmány, alany, tárgy, határozó). (A mondatrészfogalom terjedelmébe DEME írásaiban nem tartozik a jelző.)

Ugyancsak szerkezetrésznek nevezi az igenévi alanyt, tárgyat, határozót (mint: *a főtitkár vezette küldöttségben, az edzéseket vezető, sötétben bujkáló* stb.); mindazokat a bővítményeket, amelyeknek az alaptagja az alany, a tárgy vagy a határozó, esetleg más szerkezetrész. Az eddigiek szerint tehát a *szerkezetes mondatrész* olyan szintagmát tesz: nem szerkezetrész, amelynek szerkezetrésze van.

4. Ha most rendre szemügyre veszünk minden egyes adatot, azonnal feltűnik, hogy a szembetűnő egyezések és a feltűnő különbségek együttesen vannak jelen. Lássuk előbb az orosz nyelvben a magyarral is azonos kategóriákat!

Természetesen megegyezik a mondatok fogalma. Az írásos műfajban egyszerűen mondat = a félreérthetetlen mondatkezdés és a mondatzárás közötti egység. Ami igaz a mondategészre, az természeténél fogva igaz a mondategységre (a tagmondatra) is. Az imént utaltunk a megszólítások megítélésére, a címeket ugyanúgy minősítem, mint FEJES KATALIN.

A főmondatok és az alárendeltség foka ugyancsak könnyen adaptálható. A már fentebb taglalt DEME-megkülönböztetés (mondatrész-szerkezet rész) lényegileg átvihető az orosz nyelven fogalmazott mondatok vizsgálatára.

4.1. Kezdjük az eltérések tárgyalását a glosszémák nyelvtani felépítésének lehetőségeivel. A legegyszerűbb példa a magyar nyelv és az orosz nyelv állítmányfogalmának összevetése. (Most nincs persze szükségünk a teljes összehasonlítás következetes végigvitelére, csak az elemzett anyag állítmányfajtái fontosak. A magyarban az „*Ő fáradtan jött meg.*” mondatban a *fáradtan* nem állítmány; az „*On prisol usztáluj.*” mondatban az *usztáluj* állítmány az igével együtt.)

Ennél még nehezebb kérdés a tartalmas szavak kategóriájának alkalmazása. DEME a névelőket és a valódi kötőszókat nem számlálta tartalmasnak. Az orosz nem használ névelőt, ez tehát nem gond. Hasonló könnyedséggel mondhatjuk: az nem tartalmas szó, ami kötőszó szófajú. A problémát a magyar nyelvben meg nem lévő orosz mondatelemek jelentik.

Ilyen mindenekelőtt az előljárók kategóriája. Ha ezt egységesnek tekintjük, így tehát ide tartozik a *k* és a *naprótyiv* egyaránt, akkor vagy figyelmen kívül hagyandók (mint a magyar ragok), vagy számlálандók (mint a névutók). Anélkül, hogy eldöntենek: rag-e az előljáró, vagy névutó inkább, úgy döntöttünk, hogy nem vesszük tartalmas szónak, tekintet nélkül a hosszára, felépítésére.

Ami pedig az orosz nyelv feltételes módjának *bü* partikuláját illeti, a magyar segédigékkel egy a megítélésük: számláljuk.

5. Amikor itt a valódi egybevetés kezdődik, az élre kívánczik az, hogy az orosz nyelvű fogalmazványok szerzői egyidősek a magyarokkal életkoruk szerint, de a két iskolarendszer eltérései miatt nem harmadik, hanem második osztályba járnak. Ez persze azt is jelenti: a magyarok előzőleg két évet, a vlagyimiriak csak egyet töltöttek el az iskolában.

5.1. Kezdjük a hosszúsággal! Amint FEJES könyvecskéjéből olvasható, van a fogalmazásoknak egy olyan terjedelmi intervalluma, amelyik egyrészt számszerűleg a leggyakoribb, másrészt a legsikerültebb munkákat foglalja magában. A 37 dolgozat közül 15-ben 9 és 13 mondategész közötti a szóródás, 32-ben pedig 7 és 14 közé esik. Ketten 6 mondatot, hárman 15-öt írtak. Ennél kissé meggyőzőbb a kép, ha a mondat-egységek számadatait is tekintjük. A legkevesebb 7 tagmondat, a legtöbb 26; figyelmet érdemel, hogy 13 és 20 között találunk 25 fogalmazást. Vessük most össze a két adatsort! Az összes mondat és a tagmondatok számának aránya mindösszesen 361:570. Az ily módon számítható egyesített szerkesztettségi mutató értéke = $570:361 = 1,57$ mondategység mondategészenként. Ez már többet elárul az írásbeli fogalmazások szintaktikai felépítéséről, arról, hogy a tagmondatosodásnak is nevezhető folyamat milyen fázisba érkezett az adott tanulócsoporthoz. Most vessünk még egy pillantást az alábbi adatokra, de most már az átlagok keresésével!

Ha kiindulunk a 361 mondat (mondategész) és a 37 fogalmazvány arányából, akkor egy munkára 9,7 mondategész, azaz kb. 10 mondat jut. S emlékszünk még a fenti gyakorisági tényekre? Tegyük mellé az 1 fogalmazásra eső mondategységek átlagát; $570:37 = 15,4$ tagmondat dolgozatunként. Ezután a szerkesztettségükben szélsőséges teljesítmények tűnnek szembe: 8 olyan fogalmazás van, amelyeknek minden egyes mondatára legalább 2 tagmondat esik. S a legfeltűnőbb: majdnem 3 mondategység mondatonként! (2,85) És a másik véglet: 8 kisdíák munkájában a szerkesztettség 1,11 vagy kevesebb, ami azt jelenti, hogy minden tizedik mondata mutat 1-nél több tagmondatot. És végletesen: 3 fogalmazványban minden egyes mondategész egyetlen mondategységből áll csupán!

5.1.1. Most pedig vizsgáljuk meg kissé áttekinthetőbben, táblázatosan az eddigi adatokat a magyar anyag megfelelőivel együtt (lásd FEJES 44.1.!).

1. sz. táblázat

Alapfelmérés: képsorról íratott elbeszélés

2—3. osztály

	Vlagyimir	Szeged
A fogalmazások száma	37	101
A mondategészek átlaga	9,7	7,2
A mondategységek átlaga	15,4	11,0
A szerkesztettség (m/M)*	1,57	1,52

* Az M = mondategész, m = mondategység

5.1.2. Mint a számokból kitűnik, a vlagyimiri gyerekek általában jobban megoldoztak: több mint 2 mondatnál hosszabb 1—1 fogalmazásuk, a mondategységekben mért hosszúság pedig több mint 4-gyel nagyobb. A szerkesztettségi mutató 5 századnyival több Vlagyimirban, ezt a különbséget jelentéktelennek tartom. (Egyébként is az említett helyen az egyik kontroll-osztály szerkesztettsége 1,36, a másik kettőé 1,60, a kísérleti osztályé 1,52).

5.2. Az eddigiekben láttuk a fogalmazások hosszúságának mértékét mondategészen, ill. mondategységben mérve, valamint azt, hogyan aránylik egymáshoz a tagmondatok és a mondatok száma. Amikor ez utóbbit számítottuk ki, egy szövegszerkezeti vizsgálatosr egyik eljárását követtük. Az eljárásokat DEME 1971 tárgyalja részletesen, ezeket követi FEJES 1981 is. Mint majd látni fogjuk, a vizsgálatok eme számított értékei, azaz a szövegszerkezeti mutatók elsősorban nem önmagukban, hanem egymásra vonatkoztatva hoznak igazi újdonságot. Például az előbbi mutató nem eléggé differenciál a különböző típusú tagmondatok között, számára ugyanúgy tagmondat a főmondat is, a mellékmondat is.

Két újabb mutatót fogunk most abból a szempontból használni, hogy árnyaltabb képet nyerjünk, tartalmibb vonásokat határozhatunk meg.

A fogalmazások mélységi mutatója azt határozza meg, hogy milyen mértékben jellemző a főmondatok szintje az elbeszélésre, mennyire mélyül az alárendelésben. A mutatót úgy számítjuk ki, hogy a főmondatokat egyszeresen, a közvetlenül neki alárendelt mellékmondatot kétszeresen, a még mélyebben fekvő tagmondatot X+1 stb.-szeresen vesszük figyelembe. Így a 443 főmondathoz 117 elsőrendű, 9 másodrendű, 1 harmadrendű mellékmondat kapcsolódik. Ezek az 570 mellékmondatnak rendre 77,72%-a, 20,53%-a, 1,58%-a. Az itt bemutatott százalékos értékek az ún. szintnépességi mutató számai, megadják, hogy a tagmondatoknak mekkora hányada fog-

lal helyet a főmondat, a közvetlenül alárendelt mellékmondat, az ennek alárendelt mellékmondat stb. szintjén. (Az elsőrendű, másodrendű stb. mellékmondat fogalma RÁCZ ENDRÉTTŐL származik.)

Az iménti adatokkal tehát számítsuk most ki a mélységi mutatót!

443 főmondat egyszeresen	443	
117 mellékmondat kétszeresen	234	$708:570 = 1,24$
		138
9 mellékmondat háromszorosan	27	240
		12
1 mellékmondat négyszeresen	4	
Összesen:	708	

Így a vlagyimiri diákok elbeszéléseinek mélységmutatója $1,24$.

5.2.1. A kapott eredményeket tovább is finomíthatjuk. Tekintsük a csupán a mellékmondatok adatait figyelembe vevő számítást:

$117+9+1$, azaz $234+27+4 = 265$. Ez osztva 127 -tel $= 2,08$. A mellékmondatok mélységmutatója így $2,08$.

5.2.2. Hasonlítsuk most össze a szegedi és a vlagyimiri mutatókat!

2. sz. táblázat	2—3. osztály	
Mélységmutató	Vlagyimir	Szeged
— tagmondatok mélysége	1,24	1,19
— mellékmondatok mélysége	2,08	2,01
Szintnépesség		
— a főmondatok aránya	77,72%	81,02%
— elsőrendű mellékmondatok	20,53%	18,80%
— másodrendű mellékmondatok	1,58%	0,18%
— harmadrendű mellékmondatok	0,17%	—
Összesen:	100%	100%

5.2.3. A számokat tanulmányozva látható, hogy a magyar harmadikosoknál mennyiségileg is többet írtak a vlagyimiriak, a tagolódás is kissé erőteljesebb. A mélységi mutatókban színtettebbnek látszanak az orosz nyelvű fogalmazások: a főmondatok aránya kisebb, a mellékmondatoké nagyobb a magyar nyelven írtakéhoz képest. Az eltérés persze nem olyan mértékű, hogy hangsúlyoznunk kellene.

5.3. A következőkben a fentebbi adatokat szembeesítsük egy újabb adatsorral, a tartalmas szavakéval. Az eddigiek tanulságait hasznosítva az mindenesetre szembeesítjük, hogy az orsz nyelvben (az adott műfajban) valószínűleg több szóval fejeznek ki ugyanannyi mondatrészt, mint a magyarban.

A tartalmas szavak kategóriáját DEME említett munkája a *telítettségi* és a *zúfoltsági* mutatók kiszámításához használja fel.

A telítettség mutatója azt határozza meg, hogy az adott fogalmazványban egy-egy mondategészre, ill. mondategységre hány tartalmas szó jut. Ebből következik, hogy azt jellemzi, hogy a kisdíák mondatait, ill. tagmondatait milyen bonyolultsággal szerkeszti.

A mondategészek zúfoltsága a vlagyimiri tanulók munkáiban átlagosan: a 37 dolgozat 361 mondategészével el kell osztanunk az összes tartalmas szót, 1798-at.

Tehát az átlagos telítettség = 4,98. Az átlagosan 5 tartalmas szóból álló mondatokban a mondategységekre vonatkozó telítettségi mutatót úgy kapjuk meg, hogy az 1798-at a mondategységek számával, 570-nel osztjuk, az érték = 3,2. (A fogalmazások átlagos tartalmasszó-száma = $1798:37 = 48,6$.)

5.3.1. Vessük össze ezeket az adatokat a magyar eredményekkel! A vlagyimirieket átlagosan 12 tartalmas szóval többet írtak, a fentebbi számokból ez természetesen következett, de meglepőnek tűnhet az, hogy a mondategységek, ill. mondategységek telítettségében nincs szignifikáns eltérés. Az orosz 4,98 mellett a magyar 5,00 áll, a tagmondatokban a két szám: 3,2 és 3,3.

5.3.2. A tartalmas szavak számával operál a zsúfoltsági mutató is. Ez az arányszám, amely a tartalmas szók számát osztja a mondatrészekével. A zsúfoltság fogalma tulajdonképpen a közlésben tagolódo információnak azt a sajátosságát vizsgálja, hogy egy-egy közlésegségnek hány funkciós egysége van, hány tartalmas szóval rendelkezik. Így hát valójában zsúfoltságot mér egy tagoltsági mutató és 2 zsúfoltsági mutató is.

A tagoltság arányszáma a mondatrészeket számlálja (DEME értelmezésében,) s elosztja a mondatok, mondategységek számával. Ebből az derül ki, hogy a konstrukciók a szervezettségnek adott szintjén fogalmazódtak meg.

Az egyik zsúfoltsági mutató a tartalmas szavak számát viszonyítja a mondatrészek számához, a másik pedig a szószerkezetek tartalmas szavainak számát osztja el a szószerkezetek számával. Az első arról ad képet, hogy a mondatfunkciós részek (az állítmány, az alanya, tárgya, határozói) átlagosan mennyi szóból állnak; a második pedig azt adja meg, hogy a szerkezetes mondatrészek a (DEME-konceptió szerinti értelemben) hány tartalmas szóból állnak.

5.3.3. A vlagyimiri 37 fogalmazás összesen 1610 mondatrészt tartalmaz, ez foglalkozásonként 43,5 mondatrész. Egy-egy mondat 4,46 mondatrészt, 1 tagmondat átlagosan 2,82 mondatfunkciós elemet mutat. A legkevésbé népes mondategységű dolgozatban 2,07, a legtagoltabban 3,57 mondatrész jut egy tagmondatra. Így azt mondhatjuk, hogy nem jellemző a szovjet kisdíákokra a szerkesztettség bonyolultsága.

5.3.4. Ami a tartalmas szavak és a mondatrészek arányát illeti, a vlagyimiri gyermekek dolgozataiban 1,116 szóval szerkesztik a mondatrészeket. A minimum fogalmazásonként 1,02, a maximum pedig 1,24.

A szerkezetes mondatrészek és az őket alkotó tartalmas szavak összefüggése adja a másik zsúfoltsági mutatót. A 37 fogalmazás összesen 91 db szerkezetes mondatrészt 2—2 tartalmas szóból áll (ilyen 23 munka), a legmélyebb szerkesztésű is 3,00 zsúfoltságú, s csak 1 akadt belőle.

Nem vettem össze a magyar adatokat az imént ismertetett orosz nyelvi mutatószámokkal. Úgy gondolom, egyrészt a mondatrész, másrészt a szószerkezet fogalmának DEME-féle alkalmazása inkább csak összezavarná az eddig kialakult képet. A vlagyimiri gyerekek anyagára nézve is csak azért végeztem el a számításokat, hogy előbb említett mutatók is szemléltethetők legyenek.

6. Amikor summázni kívánjuk az eddigieket, idézzük FEJES KATALINT! „A lényeg ... nem e mutatók mennyiségében van, hanem szemléletében. A mondat szerkezeti sajátosságok a fogalmazás mondat szerkezeti sajátosságai, tehát egységükben, kölcsönös összefüggéseikben jellemzik a tanulók írásbeli nyelvhasználatát.” (37—38.1.) Egy-egy adalék: „A mondatok számával mért hosszúság és a tartalmas szavak számával mért telítettség is egyértelmű növekedést mutat, de itt már érdemes felfigyel-

nünk az egyes viszonylatokra is. Ha mondategységekkel mérem az átlagos hosszúságot, akkor igen számottevő, 86,4%-os gyarapodást jelez... Ugyanez mondategészen mérve már csak 48,6%-os fejlődés, vagyis nem mondategészekben növekedett intenzíven a fogalmazások hosszúsága, hanem a mondategészeken belül, a tagmondatok számában... (bekezdés) A fogalmazások átlagos telítettségének a növekedése megerősíti a hosszúság növekedéséből levont előbbi tanulságot. Míg a fogalmazások átlagos tartalmasszó-száma megduplázódott ..., a mondategészen belül 34%-os, a mondategységben pedig csak 6%-os a gyarapodás. Mit mondanak nekünk ezek a számok? Jelzik, hogy a nyelvhasználat intenzív fejlődése ebben az életkorban elsősorban a mondategészen belül folyik: a mondategész közvetlen tagolódása, tagmondatosodása *van a középpontban*, a tagmondatokon belül nincs feltűnő növekedés." (58.1.) Az idézet a 3. és 5. osztályos fogalmazások egybevető elemzésének megállapításait tartalmazza. Mint tankönyvszerző, a tanulságokat alkalmazza is a II. osztályosoknak írt könyvében: „A szövegek mondat szerkezeti sajátosságait ne egymástól elszigetelten nézzük, hanem kölcsönös összefüggéseikben! A mondatrészek elemi vagy szerkezetes volta mondategész tagmondatos tagolódásával függ össze. A tankönyvrőrnak ismernie vagy éreznie kell a mondategység belső (mondatrészi) és külső (tagmondatok közti) viszonyainak optimális arányát.” (I.m. 150 l.)

Ami pedig ennek a dolgozatnak a tanulságait illeti, szembevető hasonlóságot árultak el egyes mutatók, ez tehát az orosz nyelvű iskolai fogalmazásokban is kecsagetőnek látszik. A tapasztalt nyelvhasználati fejlődés mellett arra figyelmeztet, hogy az életkori sajátosságokat mindig szem előtt kell tartani.

S ami nem fért ebbe a közleménybe: az itt bemutatott kép az elbeszélő műfajról készült. Ha más műfajokra alkalmazzuk az itteni módszert, az összehasonlítás kedvéért az alapfelmérést is, a műfaji különbségből adódó eltéréseket is szem előtt kell tartani. Reméljük, megéri a fáradságot.

Irodalom

- BÉKÉSI, IMRE: A szövegszerkesztés helye és szerepe az anyanyelvi nevelésben. Magyarantitás, 1977. 3.: 124—6; 1977. 4.: 153—9. p.
- BROWN, R.—BELLUGI, U.: Három folyamat a szintaxis elsajátításában. In.: G. DOVALA, M.: Olvasmányok a nyelvről óvónők számára. (Szöveggyűjtemény.) Baranya Megyei Pedagógiai Intézet, 1984.
- CSIRIKNÉ CZAHESZ, ERZSÉBET: Az alsó tagozatos tankönyvek szókincse. Acta Univ. Szegediensis, Szeged, 1979.
- DEME, LÁSZLÓ: Mondatszerkezeti sajátosságok gyakorisági vizsgálata. Akad. Kiadó, Bp. 1971.
- DIENES, DÓRA: A szerkesztettségi hiányosság és szövegösszefüggésbeli kiegészülése. (Nyelvtudományi Értekezések) Akad. Kiadó, Bp. 1978.
- B. FEJES, KATALIN: Egy korosztály írásbeli nyelvhasználatának alakulása. Tankönyvkiadó, Bp. 1981.
- B. FEJES, KATALIN: Egy korosztály írásbeli nyelvhasználatának alakulása. (Kandidátusi értekezés.) Az MTA kéziratára, Bp. 1986. (Lásd még a munka irodalomjegyzékét!)
- HANGAY, ZOLTÁN: Szövegtani tanulságok a fogalmazástani kezdeti szakaszából. In.: Adamik Tamásné (szerk.) A Budapesti Tanítóképző Főiskola Kiadványai, 1984. 12. sz.: 137—153. p.
- INHEDLER, B.—PIAGET, J.: A gyermek logikájától az ifjú logikájáig. Akad. Kiadó, Bp. 1967.
- KÁROLY, SÁNDOR: Mondat és megnyilatkozás (Sentence and utterance). Népr. Nytud. XXVII. (1983.)
- KOCSONDI, ANDRÁS: Modell-módszer. Akad. Kiadó, Bp. 1975.
- KUPALOVA, A. JU.: Szlovözcositányije i predlozsenyje v skolnom kursze szintaksziszsa. Moszkva, 1974.
- LENGYEL, ZSOLT: A 3—10 éves korú magyar és orosz gyermekek verbális magatartásának összehasonlító vizsgálata. (Kandidátusi értekezés.) Az MTA kéziratára, Bp. 1983.

- LVOV, M. R.: Recs mladsh skolnyikov i putyi ejo razvityija. Moskva, 1975.
- MELCSUKI, I. L.: Ópüt teórii lingviszticeszkih modelej „szmüszl-tyekszt”. (Szemantika, szintakszis.) Moskva, 1974.
- MENYUK, PAULA: Sentences Children Use. M. I. T. Press, Cambridge, Massachusetts, London, 1969.
- MIKES, MELÁNIA: Mondattani univerzálék a gyereknyelvben. A Hungarológiai Intézet kiadványai, Novi Sad — Újvidék, 1971.
- NAGY, J., JÓZSEF: A beszéd főbb sajátosságai, fejlesztendő területei 6—10 éves korban. A tanító, 1977/2.
- OROSZ, SÁNDOR: A fogalmazástechnika mérésmentodikai problémái. Tankönyvkiadó, Bp. 1972.
- RÁCZ, ENDRE—SZEMRE, GYULA: Mondattani elemzések, Tankönyvkiadó, Bp. 1972.
- RIESER, HANNES: Textgrammatik, Schulbuchanalyse, Lexikon Buske. Hamburg, 1977.
- SIMON, J.: La lanque écrite de l'enfant. Párizs, 1973.
- SZALAMIN, EDIT: A magyar mondatformák kérdéséhez. Nytud. Közl. 1976/2.
- SZATHMÁRI, ISTVÁN—VÁRKONYI, IMRE: A szövegten a kutatásban és az oktatásban. Kaposvár, 1979.
- SZÉPE, GYÖRGY: A nyelvtudomány ma. Gondolat, 1973.
- VELCSOV, MÁRTONNÉ: Módosítósók és kötösók történeti összefüggései. Népr. Nytud. XXVI. Szeged, 1982.
- ZSINKIN, N. I.: Razvityije písmennoj recsi ucsásishszja III—VII. klasszov. Bzv. An. RSZFSZR Moskva, 1956.

KONFRONTATIVISCHE SYNTAXUNTERSUCHUNGEN DER SCHULAUFsätze

JÁNOS L. NAGY

Der Verfasser bemüht sich mit der von LÁSZLÓ DEME ausgearbeiteter und von KATALIN B. FEJES angewandter Methode die russischsprachige Schulaufsätze zu forschen. Im Laufe der Untersuchung werden sich die Möglichkeiten, die diese Methode begünstigen und auch die, die sie weniger vergleichbar machen, erschlossen.

СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СИНТАКСИСА СОЧИНЕНИЙ

НАДЬ Л. Я.

Автор старается изучать школьные сочинения на русском языке методом, разработанным Ласло Деме и применяемые Каталином В. Фееш. В статье раскрываются возможности пользования данным методом, и те, которые мало применимые.